

- «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2008. 272 с.
6. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-ІІ. *Вища освіта в Україні. Нормативно-правове регулювання. Нормативний збірник* / за заг. ред. Степка М. Ф., Горбунової Л. М. К.: ФОРУМ, 2007. Т. 1. С. 81-94.
7. Ступак О. Ю. Особливості формування управлінської культури студентів педагогічних ВНЗ у діяльності органів студентського самоврядування. *Наука і освіта*. № 7. 2010. С. 242-244.

Чисельська В. Л.
магістрантка групи мСР-21
факультет педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка
Науковий керівник:
Калаур С. М., д. п. н., професор

ПРОФІЛАКТИКА ТА ПОДОЛАННЯ ЯВИЩА БУЛІНГУ В УЧНІВСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Актуальність теми дослідження. У наш час термін «булінг» часто зустрічається у тематиці навчальних закладів. Гостро постає проблема міжособистісної взаємодії дітей, а зокрема підлітків. Сьогоднішня характеризується постійним трансформуванням та реформуванням системи освіти. Діти, особливо старшокласники, живуть у постійному стресі та напрузі. Через такий стан ризик спричинення булінгу зростає в рази. Таке середовище, яке має властивість змінюватись щодня, не дозволяє молоді в повній мірі всебічно розвиватись. Відтак, допомога з боку дорослих необхідна молоді, особливо в тих випадках, коли дитина опиняється у важкій ситуації в соціальному колективі.

У ході вивчення наукової літератури було встановлено, що наукова дефініція «булінг» тісно пов'язана із такими явищами як:

– насильство – умисний фізичний чи психічний, вплив однієї особи на іншу, проти її волі, що спричиняє цій особі фізичну, моральну, майнову шкоду, або містить у собі загрозу заподіяння зазначеної шкоди зі злочинною метою [2];

– агресія – індивідуальна чи колективна поведінка або дія,

ТНПУ
MAGISTERIUM

направлена на заподіяння фізичної чи психічної шкоди або навіть на знищення іншої людини чи групи [5];

– третирування – зневажливе ставлення до когось, зверхнє, безцеремонне поводження з людиною [3].

18 грудня 2018 р. Верховна Рада прийняла Закон України № 8584 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу», що набув чинності 19 січня 2019 року. Даний документ окреслює саме поняття «булінг», визначає шляхи протидії цьому явищу, а також спрямований на захист прав дітей та працівників закладів освіти. З'ясовано, що цей документ вносить зміни до Кодексу України «Про адміністративні правопорушення» [4]. Отже, як задекларовано у документах, булінг – це адміністративне правопорушення, яке передбачає несення адміністративної відповідальності, а приховування випадків булінгу будь-ким з працівників освітнього закладу передбачає накладення штрафу у розмірі від 50 до 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян, також як міра покарання можливі громадські роботи строком від 20 до 40 годин. У разі чинення правопорушення, а саме скоєння булінгу, дитиною чи підлітком, який не досяг 16 років, штраф зобов'язуються сплатити батьки дитини.

Булінг у навчальному середовищі може відбуватись не тільки у стінах навчального закладу, а і поза ним. Особливо яскраво це проявляється зараз, у час прогресу інформаційних технологій. Якщо прояви булінгу відбуваються у стінах навчального закладу, то переважно ці дії проводяться у таких місцях, де працівники закладу можуть не побачити (під сходовою кліткою, у санвузлі, тощо). Через такі дії жертви булінгу можуть відмовлятися від обіду, залишатись на перервах у класі, вести себе відсторонено, тощо [2].

Отже, педагогічні працівники навчальних закладів повинні добре знати та вміти визначати соціальні та психолого-педагогічні прояви булінгу. Також вони повинні вміти справлятися із своїми проявами агресії. Соціальні працівники, соціальні педагоги та психологи у стінах навчальних закладів повинні вміти професійно надавати допомогу як викладачам, так і учням.

Навчальний заклад для будь-якої дитини чи підлітка

ТНПУ MAGISTERIUM

вважається «другим домом». Адже, у порівнянні з іншими місцями, саме тут вони проводять найбільшу кількість часу. Саме тому надзвичайно важливим є те, щоб підлітку було комфортно знаходитись у навчальному закладі як фізично, так і морально. Тут учні повинні знаходити підтримку як серед своїх найближчих друзів, однокласників, так і серед учителів чи інших педагогічних працівників закладу. Вважаємо, що гармонійна атмосфера – це ключ до успіху. Лише у такому закладі, де створена гармонійна атмосфера, учні не будуть вбачати небезпеку та потребу нападати чи захищатись, а будуть націлені на спільну діяльність для реалізації ідеї, завдяки якій зможуть прогресивніше навчатись та самовдосконалюватись.

Одним з ключових чинників, які будують гармонійну цілісну атмосферу у навчальному закладі є правильно побудована та ефективна діяльність з профілактики булінгу. Наголосимо, що у психолого-педагогічному контексті виділяють декілька видів профілактики булінгу у молодіжному середовищі. Серед них є такі:

– Первинна профілактика – забезпечує формуванню активного свідомого життя молоді, в процесі якого будуть враховуватись та дотримуватись усі права та обов'язки індивіда та якісно задовольняти його потреби. Під час такої профілактики застосовуються методи інформаційного характеру. Це, головним чином, зумовлено тим, що на даному етапі всі засоби спрямовуються на формування негативного ставлення, неприйняття та відмову від маніпулятивних дій, які спрямовані на когось, так і тих які могли б спрямовуватись на самого індивіда.

Насамперед первинну профілактику потрібно включити у планування шкільного психолога та соціального педагога чи соціального працівника. Наголосимо на тому, що профілактичну роботу у навчальних закладах потрібно проводити з гарною підготовчою базою. Така профілактика повинна бути різноманітна та цікава, для того, щоб інформація краще засвоїлось дітьми. Наприклад, можна проводити у вигляді виховних годин, годин психолога, тощо [2, с. 80-81].

– Вторинна профілактика – носить груповий характер. Перш за все така профілактика має на меті зміну поведінки з

ТНПУ MAGISTERIUM

малоадаптивної на адаптивну. Після проходження такої профілактики діти та підлітки змінюють своє ставлення та думки щодо сприйняття та розуміння оточуючих. Також, вони більш підготовлені до існування в соціумі та локальних групах і краще орієнтуються у тому як потрібно себе поводити у ситуаціях, які можуть спричинювати насильство [1, с. 80-82].

Вторинна профілактика найчастіше проводиться у вигляді тренінгів. Така тренінгова форма допомагає учням активно взаємодіяти із психологом чи соціальним працівником. Таким чином пропрацьовуються різноманітні ситуації, які можуть виявлятися під час булінгу. Діти, що залучені до тренінгу, відчувають менший стрес при такій роботі, адже вона проводиться у активній формі та у позитивній психологічній атмосфері.

– Третинна профілактика – проводиться спрямовано на тих індивідів, які потрапили у ситуацію булінгу для кращого входження у суспільство. Така профілактика є вузькоспрямована та проводиться на індивідуальних зустрічах. При такій профілактиці необхідна тісна робота з кваліфікованим фахівцем – найчастіше психологом [2, с. 82].

Не можна стверджувати, що діти одразу приходять до школи з метою агресії та самоствердження за рахунок інших. Кожна дитина – це окремий індивід, який розвивається та росте в певному шкільному середовищі. Звісно, це середовище не просто впливає, а робить вагомий внесок у поведінку дитини (підлітка) та на його роль у шкільному середовищі. Підлітки, які продовжують навчання у таких закладах передвищої освіти як коледжі, а також навчаються в ліцеях та професійно-технічних училищах більше схильні до булінгу, адже стан конкуренції та суперництва в новому колективі є більш загостреним.

Серед найбільш вагомих причин булінгу можна визначити такі: лідерство в колективі та боротьба за нього, зустріч різних субкультур в одному колективі, зіткнення різних цінностей та поглядів, віктимність та агресивність, наявність у одного з дітей явних фізичних вад, наявність психічних вад у дитини, заздрість, тощо. Проаналізувавши наукові роботи різних науковців можна окреслити схожі риси булінгу. Серед них є: фізичні сили нерівні в учасників булінгу, систематичність насилля не залежно від його

характеру, психічні та соціальні можливості різні у жертви та агресора, емоційне утиснення та приниження, виключення з певного соціального середовища одного або декількох з учасників шляхом образи почуттів людини або фізичного насилля.

Варто зазначити, що у булінгу є певна ієрархія. У ній наявні три ключових фігури, це: булер – людина, яка спричиняє цькування інших; жертва – людина, яка потерпає від боулінгу; спостерігачі – вони не посідають активну позицію у булінгу, проте часто підтримують булера та його дії, що спрямовані на жертву.

Висновок. Виходячи із представленої інформації, можемо наголосити на тому, що соціальному працівнику потрібно чітко знати та вміти визначати всі компоненти булінгу. Важливо розуміти також те, що потрібно не тільки працювати вже з наявними випадками, але і грамотно організовувати профілактику булінгу. Потрібно вміти доступно пояснити підліткам які саме загрози несе в собі дане явище, та як саме потрібно поводити себе, якщо ви з ним зіштовхнулись. У своїй професійній діяльності соціальному працівнику необхідно не просто донести інформацію до дітей, а й спонукати їх бути не байдужими до долі однокласників, які стали жертвами булінгу. Адже, у наш час більшість дітей не залучаються до активних дій саме через свою байдужість до навколишніх подій, які безпосередньо їх не торкаються.

Список використаних джерел:

1. Войтова Л. В. Соціально-педагогічна робота щодо профілактики насильства над дітьми в сім'ї. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2013. № 1. С. 79-86.
2. Король А. Причини та наслідки явища булінгу. *Відновне правосуддя в Україні*. 2009. № 12. С. 190-195.
3. Пазийчук А. Пів року боротьби з цькуванням – підсумки експерта. *Центр прав людини ZMINA*. 2019. URL: https://zmina.info/articles/pivroku_borotbi_z_bulingom_u_shkolah_pidsumki_jeksperta (дата звернення 14. 10. 2019).
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу: Закон України від 18.01.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення

ТНПУ
MAGISTERIUM

15.10.2019). (дата звернення: 23.11.2020).

5. Шапар В. Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х. : Прапор, 2007. 640 с.

Чорній Н. Д.
магістрантка, групи зМЮ-11
факультету педагогіки та психології
ТНПУ імені В. Гнатюка
Науковий керівник
Поліщук В. А., д. п. н., професор

РОЛЬ СТРУКТУРОВАНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У НАВЧАННІ ДІТЕЙ З РОЗЛАДОМ СПЕКТРУ АУТИЗМУ

Актуальність теми дослідження. Аутизм – це загальне порушення розвитку, що позначається на вербальній і невербальній комунікації та соціальній взаємодії, а також ускладнює становлення адаптаційних процесів. Особливості просторового орієнтування, труднощі комунікативного спілкування обумовлюють необхідність опори на візуальні стимули. Модифікація навчального простору має для дитини з аутизмом підтримувальний, стимулюючий і корекційно-розвитковий потенціал.

Аутизм – один з численних розладів психологічного розвитку. Симптоми, які його характеризують, можна розпізнати перед третім роком життя дитини. Вони виявляються у порушенні: розуміння та виразності мови, розвитку прив'язаності, суспільних контактах, функціональної або символічної гри [2].

Вчені, які вивчали аутичний синдром у дітей, можна виділити таких: І. Вікторов, Дж. Глатзель, Е. Мінковські, С.Салліван, С.Семенов, Е. Бльойлер саме він в цей період і ввів поняття аутизм. Аутизмом він назвав відрив від реальності з наявністю внутрішнього життя, особливого світу мрій і фантазій при шизофренії. Згодом він визнав можливість наявності аутизму в клінічній картині таких хворіб, як маніакально-депресивний